

A BELGRÁDI KÖRZETI FŐISPÁN JELENTÉSE AZ 1929.
ÉVI BÁNATI ÉS ÉSZAKKELET-BÁCSKAI
KOMMUNISTA MOZGALOMRÓL

A Sándor király-féle januári diktatúra, amelyet 1929. január 6-án vezettek be, minden hevét az illegális JKP ellen irányította. Közismertek a JKP országos viszonylatban bekövetkezett nagy veszteségei. A belgrádi körzet főispánja jelentéséből — amelyet 1929 júliusában juttatott el a belügyminisztérium közbiztonsági osztályához — egész sor konkrét adatot tudunk meg a vajdasági kommunisták ellen folytatott nagy rendőrakcióról, illetve annak a rendőrségi razziának az eredményeiről, amely Belgrád megye területén felölelte Bánátot és Északkelet-Bácskát is.

Az itt ismertetésre kerülő dokumentum hű képet ad arról a részleteiben kitervezett, mindenre kiterjedő, kíméletlen akcióról, amelyet a januári diktatúra az egyedüli szervezett ellenállási erő ellen indított, mely erő kész volt minden rendelkezésre álló eszközeivel és káderével szembeszállni a burzsoázia és Sándor király diktatúrájával. A belgrádi körzet főispánjának a jelentése a társadalomtudományunk szempontjából nemcsak azért jelentős, mivel közvetlenül ismertet egész sor tényt, a kommunisták ellen folytatott rendőrterror konkrét eredményeiről, hanem azért is, mert megtudjuk, hogy a belgrádi körzet főispánjának — és mindazoknak, akiket ő képviselt —, milyen volt a nézete, az osztály- és ideológiai hozzáállása a kommunista mozgalommal, illetve a kommunistákkal szemben. Éppen ezért az egyes kommunistákra használt sértő kifejezések — konok, ostoba, korlátolt — lényegében az osztályellenesség elismerő erkölcsi dicsérete a kommunistáknak és az általuk képviselt osztályharcos és kommunista pozíció melletti kitartásnak. Ez annál is inkább jelentős, mivel a veréssel párosuló ádáz meggyőzési kísérletek ellenére, amelyet a helyi rendőrség alkalmazott, a kommunisták szilárdan kitartottak az elveik mellett.

Azt a nézetet, amelyet a belgrádi körzet főispánja jelentése alapján alkothatunk, el kell határolnunk a jugoszláv kommunista mozgalomnak a januári diktatúra idejére vonatkozó hiteles adataival. Ugyanis annak ellenére, hogy a JKP 1928 novemberében Drezdenben megtartott IV.

kongresszuson lehetségesnek tartották, hogy a nagyszerb burzsoázia és Sándor király a gazdasági és politikai krízisből úgy keres kiutat, hogy nyílt „tábornoki-fasiszta diktatúrát” vezet be. A VI. kongresszus által nyújtott politikai irányvonal nem a Szerb—Horvát—Szlovén Királyság konkrét helyzetéből és a JKP politikai erejéből indult ki, hanem a Komintern téves politikájából, mely szerint a kapitalizmus krízise növekvő-félben van, hogy a világban a „forradalmat megelőző helyzet” alakult ki, ami a januári diktatúrára alkalmazva azt jelentette, hogy a JKP központi vezetőségének a meghirdetett januári diktatúrával szemben fegyveres felkelésre való felhívással kell válaszolnia.

Közvetlenül a király által végrehajtott államcsíny után a JKP központi vezetőségének a kommunistákhoz intézett levelében olvashatjuk: „Ez nem csak ún. alkotmányos krízis, vagy csak a szerbiai burzsoázia hegemónikus rendszerének a krízise, hanem állami, gazdasági, politikai krízis, vagyis az egész rendszer általános krízise. E krízisből a munkásosztály és a parasztság számára az egyetlen kiút a fegyveres harc, azaz polgárháború indítása a szerbiai burzsoázia egyeduralma ellen... A dolgozó nép számára a fegyveres harcon kívül más kiút nincs... Az a tény, hogy a KP nem tudhatja maga mellett a munkások többségét, semmi esetre sem igazolhatja a passzivitást... Azonnal fogjatok hozzá a röplapok nyomtatásához; alakítsatok munkás-paraszt bizottságokat a tábornokok hatalmának a megdöntésére, illetve a munkás-paraszt hatalom megteremtésére, valamint Jugoszlávia összes népének önrendelkezésére!”¹

A diktatúra nyomása és a JKP központi vezetőségének a realitást nélkülöző irányvonala a Vajdaság kisszámú KP-tagját a szervezeti megerősödés állapotában, illetve az ingadozóknak és a kevésbé forradalmi kádereknek a pártsejtből való kiválási folyamatában találta. A JKP központi vezetősége küldöttének a vajdasági kommunista szervezetek helyzetéről szóló jelentéséből kitűnik: „Az egész tartomány területén számbelileg nagyon visszaestünk kivéve a szabadkai kerületet, ahol eddig 145 kommunista volt, és most itt is csupán 115—120 tag van. A tartomány területén mindössze négy kerületi bizottság működik, az ötödik pedig Dél-Bánátban most van alakulóban. A legújabb jelentés szerint a IV. kongresszus előtti 360—365-ös taglétszám 310-re csappant.”²

Vajdaság kommunista mozgalmában a kommunisták száma az 1928 novemberében megtartott IV. kongresszustól 1929 januárjáig 360-ról 310-re csökkent, és ennek az oka a JKP központi vezetőségének az irányvonalához való egység hiányában keresendő. A pártvezetőség, de a tagság egy része is mindenáron meg szeretne volna őrizni a pártfegyelmet, és valóra kívánta váltani a JKP központi vezetőségének a felkelésre szóló felhívását. Ez a helyzet a JKP vajdasági soraiban még csak fokozta annak politikai tehetetlenségét, és mind nagyobb lehetőséget nyújtott a januári diktatúra számára a vajdasági kommunisták ellen folytatott akció sikeres végrehajtásához. Ugyanis „a legális gyakorlat, amely a legális szakszervezet létezésén alapult, és amely bíráló álláspontot foglalt el a központi vezetőség irreális irányvonalával és a felkelésre való felhívásá-

val kapcsolatosan, elősegítette a felszámolást, mivel beszüntette a forradalmi osztályharcot, és a kommunista szervezeteket zárt és szűk olvasó-csoportokká változtatta. Ezzel szemben a harcot hirdető illegális gyakorlat a diktatúra legádázabb csapásainak tette ki a kommunistákat. Mindez a forradalmi tevékenység stagnálásához, illetve beszüntetéséhez és végül az osztályharc vereségéhez vezetett. A kommunisták tevékenysége gyakorlatilag mind jobban a szervezetek pusztá létének a megőrzésére és a kommunisták agitációs-propaganda tevékenységére korlátozódott.”³

Függetlenül attól, hogy a felkelésre való felhívással kapcsolatosan milyen álláspontot foglaltak el az egyes csoportok, a rendőrségi akciót egyforma heveséssel folytatták mindkét csoport ellen. Hogy a rendőrségi akciók milyen eredménnyel jártak, többek között tanúsítja a belgrádi körzet főispánjának a jelentése, amelyet az alábbiakban teljes egészében közlünk:⁴

„A belgrádi körzet főispánja
Biz. ügyiratszám 959 . . . 1929

Tárgy: Jelentés a kommunistáknál lefolytatott házkutatásról
A BELÜGYMINISZTERIUM KÖZBIZTONSÁGI OSZTÁLYÁNAK
BELGRÁD

Jelentem tisztelettel, hogy az 1929. július 11-én kelt 18 520 biz. sz. parancs alapján e körzet összes városában és járásában elvégezték a kommunistáknál a házkutatást.

Nagybecskereken a rendőrség 1929. július 18-án 25 lakásban a legkiemelkedőbb kommunistáknál végzett házkutatást, és jelenleg 13 kommunista van a rendőrségen vizsgálati fogságban. A vizsgálat még folyik, és annak befejezte után az egész vizsgálati anyagot átadják az Államvédelmi Állami Bíróságnak. Július 16-án éjjel Nagybecskerek területén kommunista röplapokat szórtak szét szerb és magyar nyelven a következő tartalommal: „Le a nagytőke és a fasizmus diktatúrájával! Le a véres, kutya I. Sándorral! Le a becskerekéi glavnjačával! Éljen a munkásparaszt kormány! Éljen a kommunista párt és ifjúság! Éljen Szovjetország! Éljen a fegyveres fölkelés, a kommunista ifjúság és a kommunista párt!

Július 20-án letartóztatták Stanulov Miodragot, aki az ötös csoport tagja volt Nicetinim Slavkóval, a kereskedelmi akadémia végzett tanulóival, Aleksic Mito egyetemistával, akiket szintén letartóztattak, továbbá Trajkovic Jovannal és Davidovic Radivojeval, akikről 1929. június 12-én 529 biz. szám alatt küldtem jelentést a f. Címnek. Aleksic Mito futárszolgálatot teljesített Nagybecskerek és Szabadka között. Stanulov Miodrag jegyzőkönyvbe vett vallomásában bevallotta, hogy tagja a kommunista pártnak. Július 22-én éjjel öngyilkosságot kísérelt meg, miután a bal kezén elvágta a vénáit és az inait. Jelenleg a kórházban van. A városi főorvos nyilatkozata szerint a seb nem életveszélyes. A szabadságától megfosztották még: Barjaktarev Dušan kereskedőségét, Kolinger Franjo kőművest, Maksimovic Dragutin kovácst, Vranic Zdravko cipészt, Pauljev Milan bognárt, Bišof Nikola szabót, Kinket

Jovan kőművest, Vanbah Jovan kereskedőt, Lapuh Márton lakatost, Senyi Petar sofőrt és Tóth János napszámost.

Minderről Nagybecskerek város rendőrkapitánya 38/1929. sz. alatt küldött jelentést a f. Címnek.

A városi rendőrség jelentése szerint Nagybecskerek területén nincs olyan kommunistabarát, akinél házkutatást kellene végezni. A rendőrség különös figyelmet fordított a volt földmunkáspárt híveire és a gyári munkásokra, de semmi gyanúsat nem észlelt.

A rendőrség Magyarokányszán személyi motozást és házkutatást végzett olyan személyeknél, akik kommunistagyanúsak voltak. A személyi motozás és a házkutatás alkalmával nem találtak kommunista propagandaanyagot, de két személynél engedély nélküli rejtett revolver volt. A revolvért Kókai Dezső cipészsegédnél és Cigler Kálmán kőművesnél találtak. Ciglernél 75 db. 6,35 mm-es golyót is találtak; mivel az érintett Belgrádban dolgozik, kérjük Belgrád Városparancsnokságát, hogy hallgassa ki.

A rendőrség Pancsova város területén az összes gyanús személynél házkutatást végzett, és Bíró Antalnál kommunista tankönyveket találtak, amelyekből négyet mellékelek e jelentéshez. Bíró Antal át lesz adva a bíróságnak. A propagandaanyagot a már régebben letartóztatott Hartman Andrija pancsovai lakostól kapta, akit az Állami Ügyészség feljelentett az Állami Bíróságnál.

A Zenta város területén a kommunistáknál és a kommunistabarát személyeknél végzett személyi motozás és házkutatás eredménytelen maradt. Házkutatást a következő ismert kommunistáknál hajtottak végre:

1. Katona János volt kereskedősegéd, jelenleg földműves, 31 éves, magyar nemzetiségű, 1928. december 4-én letartóztatták államellenes tartalmú röpiratok terjesztése miatt; öt hónapig volt vizsgálati fogságban; jelenleg visszavonultan él és gazdálkodással foglalkozik.

2. Nešić Isidor, szerb nemzetiségű, 39 éves, borbély, Katona Jánossal 5 hónapig együtt volt vizsgálati fogságban, majd szabadon engedték, hogy szabadlábban védekezhessen; jelenleg visszavonultan él, a viselkedése nem gyanús.

3. Takács István, magyar nemzetiségű, 36 éves földműves, a Független Földmunkásegylet ismert agilis tagja. Szintén 5 hónapig volt vizsgálati fogságban az előbb említettekkel, és szabadlábba helyezték, hogy szabadon védekezhessen. Mióta kiszabadult a börtönből, a rendőrség nem tapasztalt nála semmi gyanúsat.

4. Boka Imre, magyar nemzetiségű, 36 éves, péksegéd, a független munkások közismert agilis tagja, és Katona János intim barátja, akivel 5 hónapig együtt volt vizsgálati fogságban, majd őt is, mint a többieket szabadlábba helyezték, és azóta semmi gyanúsat nem tapasztaltak nála.

A fent említett személyek állandó és erős rendőrségi megfigyelés alatt vannak.

Zentán a rendőrség házkutatást végzett még az alábbi gyanús és kom-

munista érzelmű személyeknél, akik tevékenységükkel különösen kitűntek a Független Munkaspárt megszervezésében:

1. Lévai Mihály, magyar nemzetiségű, 24 éves, cipészsegéd,
2. Stojkov Aleksandar, szerb nemzetiségű, 29 éves, cipészsegéd,
3. Pavličić Vladimir, szerb nemzetiségű, 23 éves, cipészsegéd,
4. Hop Rudolf, magyar nemzetiségű, 22 éves, asztalossegéd,
5. Belec Ferenc, magyar nemzetiségű, 23 éves, asztalos,
6. Pecarski Vljako, szerb nemzetiségű, cipészsegéd.

A házkutatások nem jártak eredménnyel.

Az umkai járásbíró jelentése szerint a Száva melléki járás területén nincs olyan személy, akinél házkutatást kellene végezni.

A vračari járási szolgabíró jelentése szerint a vračari járás területén 3 kommunistabarát személynél végeztek házkutatást, de egyiküknél sem találtak semmilyen propagandaanyagot.

A kovačicai járás területén a kommunistáknál és a kommunistabarátoknál végzett házkutatások nem hoztak semmilyen eredményt. A kovačicai járás területén Debeljača községben élnek kommunista érzelmű személyek, éspedig: Živković Dragoljub és Gajlović Dragoljub, akik Umkáról települtek oda, akik a Száva melléki járásbírája szerint a kommunista párt követői, azaz a kommunista párt titkárai voltak. A házkutatáskor semmit sem találtak náluk. Živković Dragoljub a debeljačai Agrárközösség elnöke. A járásbíró intézkedéseket fog tenni, hogy helyette más személy kerüljön az Agrárközösség elnökségébe, amely az üléseit az ő házában tartja, hogy gátat vessenek az esetleges kommunista propagandának az Agrárközösség tagjai között, és hogy ellenőrizni tudják Živković mozgását.

A zsablyai járás területén a házkutatások alkalmával Duvnin (valószínűleg Divnin) Stevan zsablyai lakosnál 5 könyvet (melyeket a jelentéshez mellékeltem), továbbá Etinski Žarko zsablyai lakosnál 24 különböző kommunista könyvet találtak (melyeket szintén a jelentéshez mellékeltem). A más személyeknél végzett házkutatás eredménytelen volt.

A zentai járásban 26 személynél végeztek házkutatást, éspedig Horgoson 18 személynél és Adán 8 személynél. A házkutatás alkalmával az érintett személyeknél nem találtak semmilyen propagandaanyagot. Horgoson azonban a július 5—8-ig tartó házkutatások alkalmával 3 személynél revolvert találtak. Ezek a személyek ellen engedély nélküli lőfegyvertartásért szabálysértési eljárást indítottak.

A titeli járás területén 13 személynél végeztek házkutatást, és egyedül Felsőkoviljon Perin Lazarnál találták a következő könyveket: Rajko Jovanović: A Glavnjača mint rendszer és Marx Károly: Bér, ár és profit. A könyveket elkobozták, Perin Lazart pedig az illetékes községbe, Óverbászra kísérték, és rendőrségi felügyelet alá helyezték.

Július folyamán a Jaša Tomić-i járás területén házkutatásokat végeztek a kommunistáknál, és ez alkalommal letartóztatták, majd átadták a bíróságnak: Német Pétert, Deák Tarajos Andrást, Gulyás Antalt, Tót Andrást, Bilgyi Mátyást, Márton Terézt, Psodarov Mirkót, László Pált,

Kovács Ferencet, Kazi Mátyást, Nagy Antalt, Német Rózsát, Nagy Györgyöt és Tót Ilonát. Az újbóli házkutatások alkalmával Jaša Tomić község területén Lázár Jánosnál, Felvinz Jánosnál, Felvinc Katalinnál, Harkai Jánosnál, Ratkov Bavlenál, Kéreg Györgynél, Somogyi Antalnál, Szabó Istvánnál és Szabó Jánosnál a következőket találták: a Szervezett Munkás naptárt, 105 választási plakátot, amelyet 1927-ben nyomtattak a belgrádi Tucović nyomdában, 43 plakátot a következő címmel: Jugoszlávia városainak és falvainak a dolgozóikhoz, valamint egy engedély nélküli revolvert Ratkov Pavlenál. Lefolytatták a vizsgálatot, és mint gyanús kommunistákat Felvinc István nagybecskereki lakost és Szabó János Jaša Tomić-i lakost átadták a bíróságnak. A többieket a legszigorúbb megfigyelés alá helyezték. Ratkov Pavletól a revolvert elkobozták, és szabálysértési eljárást indítottak ellene.

A nagybecskereki járás területén elvégezték az összes kommunista és kommunistabarát személynél a személyi motozást és a házkutatást, mégpedig Felsőmuzslyán, ahol nemrég a nagyszámú kommunista a Munkáspárt cégére alatt tevékenykedett, továbbá Felsőittabén, Udvarnokon és Dušanovacon, ahol a kisszámú kommunista a nagybecskereki szakszervezet utasítása alapján tevékenykedett. A házkutatások alkalmával semmilyen propagandaanyagot nem találtak.

A törökbecsei járásban a kommunistáknál végzett személyi motozás és házkutatás alkalmával a következőket találták: Melencén Nemčev Milutin házában két kimondottan kommunista tartalmú levelet találtak, amelyet unokaöccsétől, Šljapić Milutin melencei lakostól kapott, melyben arra kéri nagybátyját, hogy a hatóságoknak ne árulja el a Veliko Središte-i (nagyszeredi) tartózkodási helyét, ahol Brkić Božidar tanítóval kell találkoznia. A levélben az akkori rendszert „papagájállamnak” nevezte. Az érintett személynél megtalálták még a Radničke Borbe c. lap két számát, amelyet Amerikából kapott, valamint egy amerikai tájékoztatót a jugoszláviai kommunisták üldöztetéséről. Az összes érintett írást elkobozták, és átadták az Államvédelmi Állami Bíróságnak. Nemčev Milutin Melencén maradt az Állami Bíróság további rendelkezéséig. Šljapić Milutint az érintett írások és a munkások között folytatott kommunista propaganda miatt az Állami Bíróság további rendelkezéséig Melencén vizsgálati fogságba helyezték. A verseci járásbíró értesítették Brkić Božidar Veliko Središte-i tanító és Šljapić Milutin kapcsolatáról.

Kúmán községben Stanković Milutin házában megtalálták A falu és a kommunizmus című könyvecskét, Eremić Svetozarnál megtalálták az 1928. évi Kommunista naptárt és az 1929. évi Munkásnapot, melyre piros betűkkel rá volt írva „a munkáshimnusz”, amit állítólag ő maga írt. Mindkettőjüket letartóztatták, és átadták a nagybecskereki Állami Ügyészségnek.

Torda községben Molnár Ferencnél találtak egy könyvecskét Május 1. címmel, amelyet 1928-ban nyomtattak Szabadkán, és azt elkobozták. A fentiekén kívül a törökbecsei járás területén semminemű más propagandaanyagot nem találtak a házkutatások alkalmával, és nem tudták meg-

állapítani a kommunista szervezet központját, sem pedig a kommunista propagandaanyag forrását, továbbá azt sem lehetett megállapítani, hogy megváltoztatták-e a propaganda és az agitáció megszervezésének a taktikáját.

A nagyikindai járásbíró jelentése szerint a nagyikindai járás területén igazi kommunista akció nem létezik, csupán néhány elégedetlenkedő van, akik laikus módon magyarázzák és fogják fel a társadalmi rendszert. Az ő eszményük: munka nélkül, de jól élni. Azonkívül a szocialista és kommunista irodalom hatása alatt helytelenül fogják fel a szociális rendszer modern irányzatát. A házkutatás alkalmával Medve József padéi lakosnál, a Jugoszláviai Földmunkások Szövetsége volt elnökénél megtalálták a Földmunkások Szövetsége padéi fiókszervezete pecsétjét, továbbá találtak nála 7592 orosz rubelt különböző címletekben, azonkívül megtalálták nála az 1927., 1928. és 1929. évi Munkásnaptárt, amelyet a szabadkai Fischer nyomdában nyomtattak. A Munkásnaptár kimondottan kommunista szellemben íródott, kommunista jellegű képek voltak benne, és a fenálló társadalmi rend megdöntésére buzdítottak. A talált pénzzel kapcsolatosan Medve József azt állította, hogy az oroszországi fogságból való hazatérése alkalmával hozta magával, és a pénz behozatalát 1922-ben Mariborban engedélyezték. E kijelentésnek az ellenőrzése folyamatban van. Medve József az átlagos parasztnál alacsonyabb képességű, ostoba, gőgös magyar, a padéi nemesség volt kocsisa, Oroszországban fogolyként átélte a bolsevizmusnak a különböző fázisait. Medve József kapcsolatba lépett az adai, zentai és szabadkai volt orosz hadifoglyokkal, majd Szabadkán 1928-ban megszervezték a Munkáspártot, mely pártban a magyaroké a vezető szerep. Ez a párt kapcsolatban van hazánk és a külföld más munkáspártjaival, amire abból lehet következtetni, hogy Medve József egyik barátja útján Belgrádból egy újságot kapott, mely újságot elkobozták. A járásbíró jelentése szerint Medve József képtelen bármilyen akciót indítani, vagy Padén követőket szervezni, mivel túlságosan korlátolt.

Padén Zákány Jánosnál, a Jugoszláviai Földmunkások Szövetsége pénztárosánál házkutatáskor találtak néhány Munkásnaptárt, egy átíratot a Város és Falu szabadkai szerkesztőségének, amelyben kéri az újságok elszámolását. Az ő nevére érkeztek a munkásújságok Szabadkáról.

Zákány János az érintett naptárt a következő személyeknek adta el 10 dináros áron:

1. Medve Józsefnek a Jugoszláviai Földmunkások Szövetsége volt elnökének, valamint e Szövetség alábbi tagjainak: 2. Szücs Antalnak, 3. Király Jánosnak, 4. Német Györgynek, 5. Német Andrásnak, 6. Fehér Jánosnak, 7. Mészáros Istvánnak, 8. Szirák Istvánnak, 9. Német Jánosnak, 10. Fekér Juhai . . . , 10. Molnár Sándornak, 12. Kocsis Ferencnek, 13. Horvát Sándornak, 14. Sütő Károlynak, 15. Csillag Istvánnak. A házkutatás alkalmával mindegyiküknél megtalálták a kommunista naptárt, és azokat „corpus delictiként” átadták a nagyikindai Állami Ügyész-

ségnek. Megtettek minden intézkedést, hogy Padén augusztus elsején ne legyen semmilyen mozgalom.

Hacker Izidor szajáni kereskedő és vendéglős házában végzett házkutatás alkalmával nagyszámú magyar kottát találtak, amelyeket elko-boztak, továbbá találtak nála két revolvert, amelyet szintén elvettek. Hacker Izidort följelentették az Állami Ügyészségnél, és szigorú rendőri megfigyelés alá helyezték. A szajáni magyarok vasárnaponként az ő vendéglőjében tartják a bálakat, különben el van adósodva, és a csőd-bejutása napok kérdése.

A házkutatást elvégezték más gyanús személyeknél is, de semmit sem találtak náluk.

Az előbbieken említett szabadkai Fischer nyomdatulajdonosnak a fi-vére Nagyikikindán nyilvánosházat tart fenn, és kettőjük között igen szoros a kapcsolat. Mind a nagyikikindai, mind a szabadkai rendőrség-nek felhívták a figyelmét, hogy ügyeljenek ezek magatartására.

Különben a nagyikikindai járás területén nem vettek észre semmilyen kommunista tevékenységet.

A pancsovai járásban a járásbíró jelentése szerint nincsenek kommu-nisták és gyanús személyek, akik exponáltak volna magukat, illetve akik-nél házkutatást kellene tartani.

Az óbecsei járás területén Szenttamáson Aleksijević Živko házában vég-zett házkutatáskor a következő könyveket és tárgyakat találták: Adalé-kok a vitás kérdéseinkhez, A szocialista párt kommunális programja, A szociáldemokraták legfontosabb feladatai, Jugoszlávia Szocialista Pártja, Az agitációs könyvtár erő és erőszak a forradalmi kérdések taktikájában, két Május 1. című könyvecskét, A mezőgazdasági munkaerő foglalkoz-tatásának a megszervezése és ellenőrzése című írás két másolatát, a Me-zőgazdasági Dolgozók Országos Szövetsége Újvidéken kiadott újságjának egy számát, Jugoszlávia Mezőgazdasági Dolgozói Országos Szövetsége szenttamási fiokszervezete pecsétjét, az érintett Szövetség tagjainak a névsorát és egy kétcsövű töltényes pisztolyt.

Szenttamáson Đuričin Milannál megtalálták Pelagić Szocializmus cí-mű könyvét, Jugoszlávia Egységes Munkásszövetsége Szabályzatát, Jug-oszlávia Szocialista Pártja című könyvet, és két Május 1. könyvecskét. Popsavin Velimir szenttamási lakosnál megtalálták A proletár osztály-harc című könyvet és két szocialista munkánaptárt. Még 5 személynél vé-geztek házkutatást, de semmit sem találtak. A fent nevezettek 1929 jú-niusában és júliusában Purać Ilija szenttamási lakossal mint a Mezőgaz-dasági Dolgozók Szövetsége tagjai összejövetelt tartottak Aleksijević Živko magánlakásán. Erre a szervezkedésre nincs engedélyük, a fő szer-vező Purać Ilija, de a házkutatás alkalmával nem találtak nála semmit. A talált könyvekkel és füzetekkel kapcsolatosan kijelentették, hogy azo-kat pénzért vették, és hogy szívesen olvasnak minden könyvet és újsá-got. Ők úgy gondolták, hogy ezek a könyvek és füzetek nem államelle-nesek.

Purać Ilija és társai ellen eljárást indítottak a mezőgazdasági dolgozók

engedély nélküli szervezése miatt, a lefolytatott vizsgálat után pedig a járásbíró A közbiztonság-védelmi és államrendszer-védelmi törvény szerint fog eljárni.

Óbecsén végzett házkutatások alkalmával Sárvári Sándornál megtalálták Ausztria—Magyarország és Németország uralkodójának a képét, amelyet elkoboztak. Bogic Živkónál 5 szocialista újságot találtak, míg Péntes Györgynél egy Munkásnaptárt. Óbecsén másoknál is végeztek házkutatást, de nem találtak semmit.

Péterrévén a következő személyeknél találtak kommunista írásokat, illetve naptárokat: 1. Szekeres János volt községi albírónál egy Munkásnaptárt, amely cikket tartalmaz a mai államrendszer ellen, és amelynek a behozatala tiltott, egy munkáspárti tagsági könyvet, egy kommunista nyilatkozatot, egy könyvet a következő címmel Az agrárreform sírjánál, egy másik könyvet a következő címmel A jugoszláv proletariátus, három Munkásszervezet című újságot; 2. Szabó Víg Imrénél egy 1929. évi Munkásnaptárt, egy munkáskönyvecskét, három füzetet, amelyben nyomtatásra előkészített jegyzetek voltak, A burzsoázia ma című könyvet, Az agrárreform sírjánál című könyvet, amely az államunk ellen szól; 3. Zsindeles Ivánnál két Munkásnaptárt (1928. és 1929. évi) találtak, amelyek kommunista írásokat tartalmaznak; 4. Mester Ferencnél az 1928. évi Munkásnaptárt találták meg, amely kommunista szellemű, és terjesztése tiltott; 5. Jáger Ferencnél két olyan kommunista röplapot találtak, amelynek a nyomtatási helye ismeretlen; 6. Májer Istvánnál megtalálták az 1928-ban kiadott Jugoszlávia Földművesközpontja tagsági könyvecskéjét; 7. Lévai Jánosnál megtalálták a Pesti Hírlap két 1928. évi naptárát és két Pesti Hírlapot; Hajdú Józsefnél találtak egy öreg, rozsdás revolvert; 9. Becskei Péternél megtalálták az osztrák uralkodó és szövetségesei arcképét; 10. Kardos Istvánnál megtalálták az 1928/29. évi tagsági nyilatkozatot.

Miután Szekeres Jánosnál és Szabó Víg Imrénél kommunista jellegű dolgokat találtak, megfosztották őket szabadságuktól, és az összes irattal együtt átadták őket az újvidéki Állami Ügyészségnek.

Bácsföldváron a házkutatások alkalmával nem találtak semmit.

A fent említetteken kívül az óbecsei járásban semmi mást nem találtak.

A parancs 2. pontját illetően megállapítható, hogy a kommunista szervezetek és tevékenység központja ezen a területen Nagybecskerek, amit különben eléggé bizonyítottnak tartok, mivel nagyszámú vezetőt és kiemelkedő kommunistát tartóztattak itt le, akiknek a névsorát tisztelettel mellékelem. A nagybecskereki városi rendőrség energikus tevékenységéért dicséretet érdemel; és most is a legerélyesebben azon dolgozik, hogy ne csak egyes személyeket, hanem az egész propaganda rendszert és az agitációs rendszert felfedje.

Hogy hogyan történik a harci csoportok fölfegyverzése, azaz a fegyverek és a robbanóanyag beszerzése, egyelőre még ismeretlen.

A legutóbbi nagybecskereki rendőrségi letartóztatások alkalmával megállapították, hogy a helyi és a kerületi bizottságok egyes tagjait

évente 2—3-szor cserélték. Felfigyeltek arra is, hogy a kommunisták futárszolgálatra és kémkedésre elsősorban nőket alkalmaznak mind helyben, mind pedig vidéken, mivel ez a mód alkalmasabb és nem olyan szembetűnő. Megállapították, hogy a kommunisták a feleségüket, illetve a lányukat küldik más kommunistákhoz, mivel az ilyen kapcsolat a legmegfelelőbb.

A rendőrség megállapította, hogy a kommunisták támogatását és az agitációs tevékenységet szolgáló pénzt mindig álnéven küldik. Így például Stern Josifnak, akit 40 nappal ezelőtt tartoztattak le, postautalványon Zágrárból küldtek 2000 dinárt. A rendőrfőnök megállapította, hogy a pénz feladója a zágrábi rendőrség számára ismeretlen személy. A pénzt mindig látszólag közömbös személynek küldik, aki azután eljuttatja a bizottság elnökének.

A röplapokat a városi körzeten kívül nyomtatják olyan abszolút gyanú nélküli személyeknél, akik rendszerint írástudatlanok, és akiknek a nyomtatással kapcsolatosan hamis indoklást adnak.

A hármas és az ötös csoportok tekintetében nem tudták megállapítani, hogy a rendszer változott-e. A sejtek összejövetelet tartanak az utcán, a fürdőben vagy bárhol másutt, ahol alkalmas helyet találnak, hogy ne tűnjenek szembe.

A kommunista akciók romboló hatásának a leküzdése érdekében véleményem szerint a következőket kell tenni:

Be kell tiltani a munkás sportklubokat, amelyek a kommunista ifjúság fészkei.

Minél sűrűbben és feltűnés nélkül kell végezni a házkutatásokat és a személyi motozásokat a gyanús és kommunistabarát személyeknél. Különösen szemmel kell tartani az értelmiségieket és a nyomdászokat, valamint azokat, akik az ő társaságukban vannak és forognak, mivel az eddigi nyomozások és vizsgálatok arra utalnak, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt szabályzata őket bírta meg a munkásosztály megszervezésével.

Állandó és körültekintő vizsgálatot kell folytatni nemcsak a határátkelő helyeken, hanem mindenütt, ahova a külföldiek érkeznek tekintet nélkül arra, hogy azok melyik országból valók, és hogyan indokolták meg az államunkba való jövetelük célját.

Az előbbieken említett és a romboló kommunista akció leküzdését szolgáló más megelőző intézkedések mellett még két dolog szükséges: 1. értelmes, mozgékony, teljesen megbízható és szakképzett rendőri személyzet, 2. megfelelő anyagi eszközök, a rendőrség különleges szerveinek a díjazására, valamint egyéb kiadásaira, amelyek a kommunista rendszerrel és tevékenységgel összefüggő adatok megszervezésével kapcsolatosak. Ugyanis minden nagyobb városban szükség lenne nem a városi költségvetés, hanem a belügyminisztérium terhére 2—3 szakképzett, ügyes és talpraesett ügynököt alkalmazni, akik minden tekintetben a városi rendőrfőnök alattvalói lennének, és akiknek nemcsak az lenne a feladatuk, hogy figyeljék a kommunistákat és az ő köreikben forognak, hanem lát-

szólag együtt is működnének velük. A feletteseikkel csak írásban értekeznének, és így minden tekintetben észrevétlenek maradnának. Az utasítások átvétele céljából időről időre megjelenének bizonyos közömbös intézményekben, létesítményekben, például kórházban, vágóhídon stb. és így senkinek sem keltenék fel az érdeklődését, illetve nem tűnnének szembe; egyszóval, hogy a közönség előtt minél kevesebb kapcsolatot tartsanak fenn a hatósági szervekkel. A hatáskörüket és a munkájukat különleges rendelkezésekkel kellene meghatározni. A járandóságukat rendkívüli módon kellene meghatározni, sőt egyes eseteket utólag, külön kellene elszámolni, és rendelkezésükre kellene bocsátani havi legtöbb 1000 dinárt, de a legkisebb visszaélést is a legszigorúbban kellene büntetni. Amennyiben ezt még egyelőre nem lehetne bevezetni, egy különleges törvény alapján kellene büntetni mindazokat, akik aktívan, közvetve vagy közvetlenül részt vesznek bármilyen kommunista szervezkedésben.

Mihelyt újabb részleteket tudok meg az Önök 18520/1929 biz. számú parancsának megfelelően azonnal tájékoztatom Önöket.

Kérem, hogy ezt a jelentést megfelelően értékelve vegyék tudomásul. Nagybecskerek, 1929. július 29. (Olvashatatlan aláírás)

A főispán nevében
a belgrádi körzet jogi
előadója”

Fordította *Gombár Imre*

Jegyzetek

- ¹ PREGLED ISTORIJE SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE; Institut za izučavanje radničkog pokreta, Beograd, 1963, 165
- ² Danilo Kecić, Đorđe Milanović: KOMUNISTIČKA PARTIJA I REVOLUCIONARNI RADNIČKI POKRET U VOJVODINI 1919—1941. Tom II, Novi Sad — Sremski Karlovci, 1971, 26
- ³ Uo., 6
- ⁴ Istorijski arhiv Vojvodine, Upravno odeljenje kraljevske banke uprave Dunavske banovine, F. 126. II-14172/1930
- ⁵ Ezt a röplapot Zrenjaninban terjesztették 1929. július 26-ról 27-re virradó éjjel. A szerbhorvát és a magyar nyelvű röplap sokszorosítását és terjesztését Miloš Gligorijević szervezte meg. A magyar nyelvű röplap stilisztikai és helyesírási szempontból nem tökéletes ugyan, de éppen ilyen formában bizonyítja azt az óriási törekvést, amelyet a JKP Vajdaságban és egész Jugoszláviában kifejtett a nyelvi egyenjogúság és a munkástömegek megfelelő többnyelvű agitálása érdekében. Az alábbiakban idézzük a röplap magyar szövegét:
„Le a diktatúra Erös kapi. és Fasiz.
Le a Veres Kugya Aleksander I
Eljen a Munkás és Parast Párt

Éljen a Komonis Párt és ifjuság
Éljen a Fegyveres Forradalom
Éljen Sovjet Orosország
Ketyelet Komon Mártiroknak

Komon Szervezet ifjuság

Danilo Kecić, Đorđe Milanović; KOMUNISTIČKA PARTIJA I
REVOLUCIONARNI RADNIČKI POKRET U VOJVODINI
1919—1941, Tom II, Novi Sad — Sremski Karlovci, 1971, 31—32

- ⁶ A közölt nevek írásmódja nem mindig pontos, mivel az érintett dokumentumban a magyar és német neveket részben szlávósították, illetve az átírásnál rosszul gépelték át, vagy esetleg a gépelés halványan látszik.